

ยุทธศาสตร์ 5 ส เชิงพุทธ ในการบริหารวัด 5 S Buddhist Strategy for Monastery Administration

พระมหาวาสันต์ ญาณสิทธิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phramaha Wasan Yanasitthi

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : kapko1990@gmail.com

บทคัดย่อ

สังคมชาวพุทธไทยมีกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปงานพระพุทธศาสนา หลังจากที่มีข่าวเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ในทางลบปรากฏตามสื่อต่างๆ นอกจากเรื่องความประพฤติของพระสงฆ์ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคลแล้ว ปัญหาของการบริหารจัดการวัดก็เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไข วัดในประเทศไทยมีทั้งวัดใหญ่และวัดเล็ก วัดส่วนหนึ่งมีขนาดใหญ่ มีกำลังในการดำเนินการกิจการที่หลากหลาย แต่วัดส่วนหนึ่งเป็นวัดเล็กๆ ตั้งอยู่ในชนบท ไม่มีกำลังพอจะดำเนินการกิจการที่หลากหลายได้ แต่มีจุดร่วมในการบริหารจัดการวัดที่สำคัญๆ เพียง 5 เรื่องหลักซึ่งเจ้าอาวาสในฐานะผู้บริหารจัดการวัดจะต้องดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ 5 ส. เชิงพุทธ ในการบริหารวัด” ได้แก่ 1) สังฆะ 2) สังฆวัตร 3) สันถารธรรม 4) สวณะธรรม และ 5) เสนาสนะ หากเจ้าอาวาสสามารถจัดการเรื่องหลักทั้ง 5 เรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถยังความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ และเป็นการดำเนินการตามสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงวางเป็นแนวทางเอาไว้ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

คำสำคัญ: การบริหารจัดการวัด; ยุทธศาสตร์เชิงพุทธ; 5 ส.

Abstract

Buddhist societies in Thailand have called for a reform of Buddhist work. After the negative news about Wat (monasteries) and monks appeared in the media. In addition to monks' behavior, this is a personal matter. The problem of management is an important issue that needs to be addressed. Wat

(monasteries) in Thailand has both large and small. one part large, being able to perform a variety of missions. But part of a small where located in the countryside can not enough power to do various missions. But there are five main points of agreement or concurrent in the administration of monasteries, which the abbot, as a manager, must perform effectively. It is called the "Buddhist Five Strategies 5 S for monastery's management", namely : 1) Sangha 2) Sangha's observance of precepts 3) Reception 4) Dhamma Learning and 5) monastery building. If the abbot can manage the five main issues effectively. It can also be believed. And it is the path that the Buddha has conducted since the time of the Buddha.

Keyword: Monastery management; Buddhist Strategies; 5 S.

บทนำ

กระแสการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันได้เรียกร้องให้องค์กรสงฆ์มีการปฏิรูป ทั้งในระดับโครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์ เช่น ปฏิรูปพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (PhraPhrombandit, 2015 : 5-13) ปฏิรูปการบริหารองค์กรสงฆ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนทั้งในระดับบุคคล เช่น เรียกร้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้มงวดกวดขันเหล่าพระภิกษุสามเณร รวมไปถึงการเรียกร้องให้องค์กรที่สำคัญที่สุดของกิจการพระพุทธศาสนา คือ วัด มีการปฏิรูปด้วยเช่นกัน เพราะวัดเป็นหน่วยปกครองระดับเล็กสุดของโครงสร้างการปกครองสงฆ์ที่เป็นกลไกของคณะสงฆ์ในการดำเนินนโยบายหรือสนองงานต่างๆ จึงเป็นหน่วยงานที่ประสบกับปัญหาอันหลากหลาย เช่น ปัญหาล้วนมาจากคนในวัด ปัญหาจากการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ พระสงฆ์ประพฤติผิดพระวินัยจนชาวบ้านเสื่อมศรัทธา, ปัญหาจากการบริหารงาน เช่น ความไม่โปร่งใสของการบริหารวัด วัดทำงานร่วมกับชุมชนไม่ได้, ปัญหาของสังคมที่กระทบกับวัดและวัดก็ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เช่น ปัญหาการพนัน ปัญหายาเสพติดที่ระบาดเข้ามาภายในวัด เป็นต้น (PhraPhaisan Wisalo, 2003 : 141) มีหลากหลายแนวทางที่ถูกเสนอให้เป็นแนวทางในการปฏิรูปวัด เป็นต้นว่าให้นำหลักบริหารสมัยใหม่ เช่น หลักธรรมาภิบาลหลักการมีส่วนร่วม หลักปฏิบัติ 5 ส มาประยุกต์ใช้ในการบริหารวัด ตลอดจนเสนอให้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเองมาเป็นแนวทางในการบริหาร เช่น หลักสัปปายะ 4, หลักอปริหานิยธรรม เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เพื่อปฏิรูปให้วัดสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจของศาสนิกชน พื้นฟูความศรัทธาและเป็นหลักให้กับสังคมในฐานะที่องค์กรทางศาสนาเป็นสถาบันสำคัญของชาติ

หลัก 5 ส ที่เป็นสากลและได้ถูกนำไปปฏิบัติในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ถูกเสนอเป็นแนวทางในการปฏิรูปวัดในห้วงเวลานี้ แม้ว่าก่อนหน้านี้หลัก 5 ส จะมีการกล่าวถึงและเป็นแนวนโยบายของมหาเถรสมาคมอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้ผลักดันอย่างเป็นยุทธศาสตร์ เป็นเพียงนโยบายที่สั่งการอย่างหลวมๆของมหาเถรสมาคมเท่านั้น แต่ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ หลัก 5ส ได้ถูกผลักดันอย่างเป็นยุทธศาสตร์ เป็นแนวทางที่ทุกวัดจะต้องดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ผ่านโครงการ “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข” (Office of National Buddhism, 2018 : 6) โดยขับเคลื่อนผ่านแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 หลัก 5 ส สากลที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไป ได้แก่ 1) สะสาง 2) สะดวก 3) สะอาด 4) สุขลักษณะ และ 5) สร้างนิสัย ส่วนหลักการ 5ส ที่เสนอโดยคณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้แก่ 1) สะสาง 2) สะดวก 3) สะอาด 4) สร้างมาตรฐาน และ 5) สร้างวินัยซึ่งก็เป็นหลักที่ปฏิบัติโดยทั่วไปในองค์กรภาคธุรกิจของประเทศญี่ปุ่น และถูกนำไปใช้ในองค์กรต่างๆทั่วโลก

ความหมายของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ (Strategy) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง (น.) วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม (ว.) ที่มีความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหาร ทั้งในยามสงบและยามสงคราม เช่น จุดยุทธศาสตร์ (Royal Academy, 2001 : 1) ซึ่งโดยรูปศัพท์เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับการรบ แต่คำนี้ได้ถูกนำมาใช้เกี่ยวกับการบริหารด้วย การให้ความหมายในบริบทของการบริหารงาน มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ไว้ เช่น ยุทธศาสตร์ หมายถึง กระบวนการขับเคลื่อนสู่เป้าประสงค์ (PhraRaChworamathi, 2017 : 44) ยุทธศาสตร์ มีความหมายได้หลายนัย เช่น หมายถึงประเด็นหลักหรือประเด็นสำคัญ กรอบทิศทางการดำเนินงาน เป้าหมายในการบรรลุผลสำเร็จ แผนการดำเนินการในภาพกว้าง การวางลำดับความเร่งด่วนของงาน (Phosuwan, 2012 : 10-11)

กล่าวโดยสรุปแล้วยุทธศาสตร์มีความหมายได้หลายนัย มีความหมายทั้งในแง่ประเด็นหลักของการดำเนินงาน ทั้งในแง่ของแผนงาน ทิศทางแนวนโยบายหลัก แผนงานสำคัญทั้งในแง่ของเป้าหมายหลัก ที่ถูกกำหนดขึ้นและจะต้องทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้เขียน

มุ่งเน้นไปที่ความหมายของประเด็นหลักหรือเรื่องสำคัญที่เจ้าอาวาสหรือผู้บริหารวัดจะต้องบริหารจัดการ

การบริหารวัด หมายถึง กระบวนการทำงานของเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารวัดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ยุทธศาสตร์ 5 ส เชิงพุทธ ในการบริหารวัด จึงหมายถึง ประเด็นหลัก 5 ประการที่เกี่ยวข้องกับกิจการพระพุทธศาสนาที่เจ้าอาวาสหรือผู้บริหารวัดจะต้องให้ความสำคัญหรือบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้า

หากเปรียบเทียบเผยแพร่ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นการรบในสนามรบแล้ว ข้อควรพิจารณาคือยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้าคืออะไร ยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้าไม่ใช่การขยายดินแดนเหมือนนักรบ และไม่ใช่การตีชิงเอาศาสนิกเหมือนนักการศาสนา อีกทั้งไม่ใช่การทำให้คำสอนของพระองค์เลื่องชื่อที่สุด แต่ยุทธศาสตร์ของพระองค์คือ “ประโยชน์และความสุขของมหาชน” ดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า

“จรถิกขเว จาริกิ พุชชนิตาย พุชชนุชขาย โลกานุกมปายอตถายหิตาย สุขาย เทวมนุสสานิ มา เอเคน เทวอคมิตถ, เทเสถธมมโอาทิกถยานมชฌเมกถยานปริโยสานกถยานิ , สาทถิสัพพยชนเภาลปริปัญณิ ปริสุทฺธัพพหมจจริยปกาเสถ, สนติ สตตา อปปรชกข ชาติกา อสสวณา ธมมสส ปรีหายนติ, ภวิสสนติ ธมมสสอญญาตาโร, อหมิภิกขเว, เยน อรุเวลา เสนานิกโม เตนุปสงกมัสสามิ ธมมเทสนายาติ.

แปลความว่า "เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ขอจงอย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด

เมื่อเป้าประสงค์หลักของพระพุทธเจ้าคือยังประโยชน์และความสุขให้เกิดแก่มหาชน การดำเนินการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์จึงตั้งอยู่ในกรอบยุทธศาสตร์ว่าจะต้องเป็นประโยชน์และยังความสุขให้เกิดขึ้นแก่มหาชนโดยวิธีทางธรรมยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้าในแง่จึงมีความหมายในแง่ของเป้าหมายปลายทางของการดำเนินการ (Goal)

การดำเนินการเผยแผ่คำสอนของพระองค์ที่ใช้วิธีการเผยแผ่ไปที่ชนชั้นนำก่อน ทั้งชนชั้นนำทางปกครองและชนชั้นนำทางแนวคิด ยุทธศาสตร์ของพระองค์ในแง่จึงหมายถึงจุดหมายหรือตำแหน่งหลัก (Position) ที่พระองค์จะต้องยึดมาไว้ในพระหัตถ์

การที่ทรงอนุญาตให้มีการสร้างวัด ก็เพื่อสนองต่อยุทธศาสตร์ในด้านเป้าหมาย เพราะเมื่อพระสงฆ์มีวัดหรืออารามอยู่เป็นหลักแหล่ง ก็สามารถจะยังประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้นแก่มหาชนได้ เช่น ชาวบ้านได้อยู่ใกล้ชิดพระสงฆ์ ได้ฟังธรรม ได้บำเพ็ญบุญ ก็ย่อมเกิดความสุขทางใจได้ ดังนั้น หากพิจารณาถึงยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้าแล้ว การสร้างวัดก็เป็นไปเพื่อยังประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมนั่นเอง

ยุทธศาสตร์ 5 ส เชิงพุทธ เพื่อการบริหารวัด

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตอารามหรือวัดก็ด้วยพุทธประสงค์เพื่อยังประโยชน์และความสุขแก่มหาชนหรือสังคม สังคมแห่งสังฆะเป็นต้นแบบในการดำเนินวิถีชีวิตแบบพุทธตามทางแห่งอริยมรรค แม้ตั้งแต่เบื้องต้นที่ทรงอนุญาตให้มีวัด การบริหารวัดเป็นหน้าที่ของฆราวาสผู้สร้างวัด เช่น การจัดสร้างเสนาสนะก็เป็นหน้าที่ของผู้สร้างวัดที่จะจัดหาถวายแก่สงฆ์ แต่ที่ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ได้แบ่งหน้าที่กันทำตามหลักอริการ 5 ได้แก่ เจ้าอธิการแห่งอาราม เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ เจ้าอธิการแห่งอาหาร เจ้าอธิการแห่งคลัง และเจ้าอธิการแห่งจีวร (PhraBrahmagunabhorn, 2013 : 74-75) ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สงฆ์เป็นผู้บริหารเอง ต่อเมื่อเวลากาลผ่านไป การบริหารวัดเป็นหน้าที่ของพระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่การบริหารวัดก็ยังคงยึดโยงอยู่กับยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้า นั่นคือ การยังประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่สังคม

แม้การบริหารวัดในปัจจุบันจะมีภารกิจที่หลากหลาย แบ่งเป็นภารกิจหลายด้านก็ตาม เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ เป็นต้น แต่วัดโดยส่วนใหญ่ที่เป็นวัดเล็กๆ ตั้งอยู่ในเขตชนบทหรือชุมชนเล็กๆ มีจำนวนพระสงฆ์ไม่เกิน 10 รูป ญาติโยมที่อุปถัมภ์วัดก็เป็นคนในชุมชนเอง บางชุมชนไม่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีนักวัดก็มักไม่ได้ดำเนินการกิจการทุกด้านเหมือนวัดใหญ่ที่มีจำนวนพระภิกษุมากหรือมีญาติโยมให้การอุปถัมภ์จำนวนมาก

ยุทธศาสตร์ 5 ส เชิงพุทธ เป็นหลักใหญ่สำหรับการบริหารวัด หรือเป็นจุดสำคัญที่เจ้าอาวาสจะต้องดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ไม่ว่าวัดนั้นจะเป็นวัดใหญ่หรือเล็กก็ตาม ก็ต้องให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ประการนี้ทั้งสิ้น เรียกว่าวัดไม่สามารถละเลยเรื่องทั้ง 5 ประการนี้ได้ เพราะเป็นหลักใหญ่ที่วัดทุกวัดจะต้องบริหารจัดการให้ดี หากบริหารหลักยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ประการนี้ไม่ดี วัดก็ไม่สามารถบรรลุจุดหมายในการยังประโยชน์เกื้อกูล

และความสุขแก่สังคมได้ แต่หากวัดแต่ละวัดมีการบริหารหลักยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ประการนี้
 อย่างดีแล้ว ย่อมบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างแน่นอน

ความสำคัญของยุทธศาสตร์ 5 ส เชียงพุทธ

การบริหารวัดเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะ
 สงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2560) ที่
 กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ 1) บำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติ
 ของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่มีอยู่หรือพำนัก
 อาศัยในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง
 ของมหาเถรสมาคม 3) เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและ
 คฤหัสถ์และ 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการทำบุญทำกุศลการบริหารวัดจะมีรองเจ้า
 อาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยในการบริหารก็ได้ และยังมีไวยาวัจกรวัด
 คณะกรรมการวัด เป็นผู้ช่วยในการบริหารวัด

ส่วนใหญ่ของวัดในประเทศไทยมีขนาดเล็ก มีพระภิกษุอยู่ประจำไม่เกิน 10 รูป
 ตั้งอยู่ตามชนบท การบริหารจัดการวัดไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เป็นเพียงการปกครองดูแลไป
 ตามธรรมเนียมประเพณีที่ทำกันมาเท่านั้น หรือบริหารไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะ
 หน้า

ยุทธศาสตร์ 5 ส เชียงพุทธ ได้ให้ความชัดเจนในจุดสำคัญหรือเรื่องหลักที่เจ้าอาวาส
 จะต้องให้ความสำคัญและบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยหากยุทธศาสตร์ทั้ง 5
 ได้รับการเอาใจใส่ด้วย วัดก็จะอำนวยความสะดวกแก่กุศลและความสุขแก่สังคมได้ตาม
 เจตนารมณ์ของการสร้างวัด

การบริหารวัดด้วยหลักยุทธศาสตร์ 5 ส เชียงพุทธ

การบริหารวัดด้วยหลักยุทธศาสตร์ 5 ส เชียงพุทธ มีดังนี้

1. **สังฆะ (Sangha)** ได้แก่พระสงฆ์ความหมายอย่างเคร่งครัดหมายถึงหมู่ของ
 พระภิกษุเพียงอย่างเดียว ความหมายอย่างหลวมๆ หมายถึงรวมถึงสามเณรและผู้ปฏิบัติธรรม
 ที่อยู่ภายในวัดด้วย เพราะรวมกันอยู่ในหมู่ (สงฆ) เดียวกัน แต่ในที่นี้หมายถึงพระสงฆ์หาก
 วัดไม่มีพระสงฆ์ก็คงไม่ต่างจากศาลเจ้า ดังนั้น วัดจึงเป็นชุมชนของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรง
 อนุญาตให้พระสงฆ์อยู่รวมกันในที่หนึ่งๆ พระสงฆ์ถือกำเนิดขึ้นเพราะมีศรัทธาที่จะดำรงชีวิต

ตามแบบพระพุทธรูป การที่พระพุทธรูปทรงอนุญาตให้บุคคลเข้ามาบวชในศาสนา ก็เพื่อให้บุคคลนั้นได้อยู่ภายในบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการบรรลุธรรม หรือถ้ามีอาจบรรลุธรรมได้ ก็ได้ภายในบรรยากาศแห่งการสร้างอุปนิสัย คือ การฝึกฝนตนเพื่อดำเนินไปสู่การหลุดพ้นอันจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อบุคคลและสังคม แต่การที่บุคคลที่เข้ามาบวชมีเป็นจำนวนมากและมาจากความหลากหลายทั้งฐานะ หน้าที่การงาน การอบรมบ่มเพาะ สภาพชุมชน ฯลฯ เฉกเช่นเดียวกับสังคมภายนอก เมื่อเข้ามาอยู่ภายในวัดเดียวกันย่อมมีความแตกต่าง ดังนั้น วัดที่หวังจะก่อศรัทธาสาสนาปสาทะ จึงต้องดำรงลักษณะความเป็นสงฆ์หรืออัตลักษณ์ของสงฆ์ให้ดี ซึ่งอัตลักษณ์ของสงฆ์ มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1) มีรูปแบบที่ชัดเจนพระพุทธรูปในฐานะผู้ที่ทรงก่อตั้งสังฆะทรงกำหนดรูปแบบที่ชัดเจนมาแต่ต้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านรู้จักพระพุทธรูปในฐานะ “สมณะ” มีคำเรียกพระองค์ว่า “สมณโคตม” ซึ่งเป็นประเภทนักบวชที่มีอยู่ก่อนพุทธกาล เรียกว่า “ลัทธิศรมณะ” ได้แก่ ผู้ที่โกนศีรษะ นุ่งห่มผ้าข้อมน้ำฝน เทียบขออาหารจากชาวบ้าน เมื่อพระพุทธรูปทรงออกผนวช แม้มิได้ผนวชกับสำนักลัทธิศรมณะ แต่ทรงนำรูปแบบนักบวชในลัทธินี้มาใช้ในศาสนาของพระองค์ พระวินัยหลายข้อก็เกิดจากความเชื่อของชาวบ้านที่ว่านักบวชในลัทธิศรมณะไม่พึงกระทำ (Lalmanijoshi, 1961 : 48-49) การมีรูปแบบที่ชัดเจนทำให้ชาวบ้านจดจำและเข้าใจได้โดยง่ายว่านักบวชลักษณะอย่างนี้มีข้อวัตรอย่างนี้ ถ้าเปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย คงเปรียบเทียบได้กับสินค้าที่จะต้องสร้างรูปแบบที่ชัดเจนก่อนว่าสินค้านี้คืออะไร ลักษณะอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมก่อนที่จะลงลึกไปถึงเรื่องคุณภาพ

พระพุทธรูปทรงตรัสถึงบุคคลในโลกนี้ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องรูปแบบที่ทำให้คนเลื่อมใสศรัทธา เรียกว่า ปมาณิก หรือ ประมาณ (PhraBrahmagunabhorn, 2002 : 122) ซึ่งมี 4 ลักษณะ คือ

รูปปมาณิกา ผู้ถือประมาณในรูป, บุคคลที่มองเห็นรูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ

โชนปมาณิกา ผู้ถือประมาณในเสียง, บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียงสรรเสริญ เกียรติคุณหรือเสียงพูดจาที่ไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ

ลูขปมาณิกา ผู้ถือประมาณในความคร่ำหรือเศร้าหมอง, บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมองเช่น จีวรคร่ำๆ เป็นต้น หรือมองเห็นการกระทำคร่ำครึยดเป็นทุรกิริยา ประพฤติเคร่งครัดเข้มงวดขูดเกลาคตน จึงชอบใจ เลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ

ธัมมปปาณิกา ผู้ถือประมาณในธรรม, บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสารธรรม หรือการปฏิบัติปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

แม้พระพุทธเจ้าจะทรงกำหนดรูปแบบ หรืออัตลักษณ์ของพระสงฆ์ไว้แล้ว แต่เมื่อศาสนาผ่านกาลเวลามายาวนาน รูปแบบย่อมมีพัฒนาการตามไปด้วยจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันเฉพาะในประเทศไทย มีความหลากหลายของรูปแบบมากขึ้นอันเนื่องมาจากลัทธิคณาจารย์ คือ การถือตามครูบาอาจารย์ของตนเป็นใหญ่ เช่น บางสำนักโกนคิ้ว บางสำนักไม่โกนคิ้ว บางสำนักห่มสีเหลือง บางสำนักห่มกรักเข้ม บางสำนักห่มดอกรัดดอก บางสำนักไม่รัดดอก เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของความแตกต่างอีกมาก ดังนั้น วัดแต่ละวัดจะต้องกำหนดรูปแบบหรืออัตลักษณ์ของตนให้ชัดเจน เช่น เรื่องสัจจวัตรที่ห่ม ลักษณะของการครองผ้า รวมไปถึงลักษณะของข้อวัตรต่างๆ ก็นับเป็นรูปแบบที่จะต้องกำหนดให้ชัดเจน หากไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนหรือเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ชาวบ้านก็สับสนและไม่ก่อให้เกิดศรัทธาได้ ความเป็นระเบียบอย่างที่มีคำกล่าวว่า ดอกไม้ใช้บูชาพระสงฆ์ เพราะดอกไม้มีหลากหลายสี แต่เมื่อนำมาร้อยให้เป็นระเบียบแล้วก็ย่อมสวยงาม เหมือนพระสงฆ์ที่มาจากร้อยพ่อพันแม่ เมื่อมาอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบย่อมก่อให้เกิดศรัทธา ความเป็นระเบียบจึงมีความสำคัญในแง่ของการที่คนที่แตกต่างกันมาอยู่ร่วมกัน หากไม่มีระเบียบย่อมทำให้เกิดความวุ่นวายได้

โดยหลักแล้ว พระพุทธเจ้าทรงวางพระวินัยเป็นข้อปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์อยู่แล้ว แต่พระสงฆ์ที่อยู่รวมกัน ก็ต้องมีข้อตกลงที่นอกเหนือจากพระวินัยเพื่อถือเป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน เพราะบางอย่างพระวินัยมิได้บัญญัติไว้ชัดเจนในที่นี้ วัดก็ต้องวางระเบียบของตนให้ชัดเจน เช่น วางกติกาสงฆ์, ข้อปฏิบัติสำหรับญาติโยมที่มาวัด ข้อปฏิบัติของสำนัก เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกัน

ยกตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น วัดหนองป่าพง แม้พระสงฆ์จะถือพระวินัยเป็นข้อปฏิบัติโดยตรงอยู่แล้ว แต่เพื่อความเป็นระเบียบ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) ท่านก็ได้วางระเบียบที่เรียกว่า “กติกาสงฆ์” เพื่อเป็นข้อตกลงร่วมกันของสงฆ์ เช่น ให้ลุกขึ้นทำวัตรเช้า เวลา 03.00 น., ทำวัตรเย็น เวลา 18.00 น., หากมีจดหมายมาถึงพระภิกษุรูปใด จะต้องให้สงฆ์เปิดอ่านก่อน เป็นต้น (Faculty of Discipline, 2011 : 150) ความเป็นเอกภาพ

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับความเป็นเอกภาพของหมู่สงฆ์มากคำสอนเรื่องอนันตริยกรรม ถือว่าการทำลายความสามัคคีแห่งสงฆ์หรือสังฆเภทเป็นกรรมหนักเทียบเท่ากับการฆ่าบิดามารดา ในพระวินัยกำหนดว่าการทำสังฆเภทเป็นครุกาบัติหรืออาบัติหนัก แต่

เป็นประเภทสติปัญญา คือสามารถแก้ไขได้พ้นจากอาบัติได้ด้วยการประพจน์ฐานวิธีหรือการอยู่กรรม นอกจากนี้ยังทรงตรัสสอนเรื่อง อปริหานิยธรรม ว่าด้วยธรรมที่ผู้ประพจน์แล้วหาความเสื่อมมิได้ ก็ได้กล่าวถึงความพร้อมเพรียงของหมู่คณะที่จะต้องพร้อมเพรียงกันทำ จึงจะเกิดความเจริญ (PhraBrahmagunabhorn, 2013 : 498-499) หมู่สงฆ์จะก่อให้เกิดศรัทธาสาธุได้ ต้องมีความเป็นเอกภาพของพระสงฆ์ เอกภาพที่เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน เช่น การห่มผ้าจีวรสีเดียวกัน ลักษณะการห่มผ้าลักษณะเดียวกัน ความพร้อมเพรียงกันในการทำกิจวัตร เป็นต้น เมื่อผู้พบเห็นหรือผู้ที่เข้ามาสู่วัดเห็นภาพแห่งความพร้อมเพรียง ย่อมมีศรัทธาเกิดขึ้นได้

โดยสรุปแล้ว ยุทธศาสตร์แรกของผู้บริหารวัดหรือเจ้าอาวาสจะต้องให้ความสำคัญก็คือหมู่สงฆ์ โดยจะต้องกำหนดรูปแบบหมู่สงฆ์ของวัดให้ชัดว่ามีรูปแบบอย่างไร ต้องมีข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันให้ชัดเจน และต้องมีความพร้อมเพรียงกันของพระสงฆ์ภายในวัด ก็จะทำให้เกิดศรัทธาแก่ญาติโยมผู้เข้าวัดได้

สมณวัตร (Sangha's observance of precepts) ได้แก่ วัตรปฏิบัติของสมณะ นอกจากวัดจะมีพระสงฆ์หรือมีชุมชนแห่งสังฆะภายในวัดแล้ว สิ่งสำคัญควบคู่กันกับการมีมีอยู่ของพระสงฆ์ก็คือวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์นั่นเอง หากพระสงฆ์ไม่มีข้อวัตรปฏิบัติหรือสมณวัตรก็ไม่ต่างอะไรกับชาวบ้าน คุณค่าของพระสงฆ์จึงอยู่ที่ข้อวัตรปฏิบัตินี้เอง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางพระวินัยเป็นหลักในการประพจน์ปฏิบัติของพระสงฆ์ไว้แล้ว แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ

อาทิพรหมจริยกาสิกขาบทคือ ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้กระทำหรือทรงอนุญาตให้กระทำ หากล่วงละเมิดก็มีโทษปรับที่เรียกว่า อาบัติ และมีวิธีการแก้ไขตามที่ทรงบัญญัติไว้

อภิสมจาระ คือ ข้อปฏิบัติที่ทรงอนุญาตหรือไม่ทรงอนุญาตให้กระทำ รวมถึงแนวทางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เรียกว่า ธรรมเนียมปฏิบัติของพระสงฆ์

ข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์มีสำคัญต่อศรัทธาของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านก็อยากจะทำบุญกับพระสงฆ์ที่เขาเชื่อว่าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงต้องให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ข้อนี้มาก จะเห็นได้ว่า ในสมัยพุทธกาล แม้จะยังไม่ได้ฟังธรรมะใดๆเลย อุบาสกอุบาสิกาได้เห็นพระอัสสชิเดินบิณฑบาตก็เกิดเลื่อมใสศรัทธาแล้ว แต่ทั้งนี้ผู้เขียนขอขยายความออกไปให้กว้างออกไปอีกว่า สมณวัตรนี้ นอกจากหมายถึงข้อวัตรที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยโดยตรงแล้ว วัดจะต้องคำนึงถึง ศาสนกิจได้แก่

การกระทำที่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรง ซึ่งหมายถึงการทำกิจกรรมตามหลักศาสนา เช่น การทำวัตรสวดมนต์ การเจริญจิตภาวนา การจัดปฏิบัติธรรมตามวาระและโอกาสต่างๆ รวมไปถึงการทำพิธีกรรมทางศาสนาให้กับผู้ที่ศรัทธา ล้วนแล้วแต่เป็นกิจที่ยังศรัทธาปสาทะให้เกิดขึ้น ศาสนกิจสงเคราะห์ได้แก่ การกระทำสิ่งที่เป็นการสงเคราะห์ตามหลักศาสนา ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือสังคมตามกำลังที่สามารถทำได้ เพราะวัดตั้งอยู่ในสังคม พระสงฆ์ก็เป็นคนที่อยู่ร่วมกับสังคม วัดจึงควรช่วยเหลือสังคมตามสิ่งที่กระทำได้โดยไม่ขัดกับหลักศาสนาหรือไม่เป็นภาระจนเกินไป เช่น ให้ชาวบ้านหิวยืมพัสดุของวัด ให้ที่พักแก่คนเดินทาง สงเคราะห์ชาวน้ำแก่ผู้ยากจนในชุมชน เป็นต้น บางวัดที่มีกำลังมากอาจทำสิ่งที่ใหญ่กว่า เช่น การจัดการศึกษา สงเคราะห์ด้วยการมอบทุนการศึกษาหรือตั้งโรงเรียน หรือการจัดสาธารณสงเคราะห์ เช่น การช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย สร้างโรงพยาบาล เป็นศูนย์อบรมวิชาชีพ เป็นต้น ซึ่งหากเป็นแนวคิดในภาคเอกชนสมัยใหม่ อาจเรียกรวีนี่ว่า Cooperate Social Responsibility หรือ CSR หรือการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม (Editor's office, 2007 : 14-15)

โดยสรุป เจ้าอาวาสควรใส่ใจกับสมณวัตร ทั้งข้อวัตรที่เป็นส่วนบุคคลคือความประพฤติของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และวัตรในส่วนที่เป็นส่วนรวม ได้แก่ ศาสนกิจต่างๆ ที่เป็นที่ยังทางใจแก่ชาวบ้าน รวมไปถึงการสงเคราะห์สังคมด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา อันจะเป็นการเสริมสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้น

สันถารธรรม (Reception) สันถาร แปลว่า การปูลาด การรับรอง ในความหมายนี้ หมายถึงการต้อนรับ หรือเรียกว่าการปฏิสันถาร เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในคาวะธรรม 6 (PhraBrahmagunabhorn, 2013 : 50) ได้แก่

พุทธคารวตา การเคารพในพระพุทธเจ้า

ธัมมคารวตา การเคารพในพระธรรม

สังฆคารวตา การเคารพในพระสงฆ์

สิกขาคารวตา การเคารพในสิกขาบท

อัปมาทคารวตา การเคารพในความไม่ประมาท

ปฏิสันถารคารวตา การเคารพในปฏิสันถาร คือ การต้อนรับปราศรัย

พระพุทธเจ้าทรงให้พระสงฆ์เคารพในการปฏิสันถาร โดยทรงตรัสไว้ในอวาสิกะวัตรว่า เมื่อมีพระภิกษุรูปหนึ่งรูปใดมาถึงอาวาส เจ้าอาวาสหรือผู้เป็นเจ้าของถิ่นพึงปฏิบัติต่ออาคันตุกะ เป็นต้นว่าให้พึงลุกขึ้นต้อนรับ พึงปูอาสนะ พึงตั้งน้ำใช้น้ำฉัน พึงบอกเสนาสนะให้

อาคันตุกะทราบแม้แต่พระพุทธรูปเจ้าซึ่งเป็นศาสดาในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อมีอาคันตุกะมาสู่สำนักของพระองค์ ก็ทรงต้อนรับด้วยการสนทนาปราศรัยหรือเรียกว่าทรงออกมาต้อนรับด้วยพระองค์เอง แสดงถึงการให้เกียรติแก่ผู้ที่มาสู่สำนักของพระองค์ การต้อนรับนี้ แบ่งเป็น 2 อย่างได้แก่ 1) อามิสปฏิสันถาร ได้แก่การต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของหรือปัจจัย 4 มีน้ำใช้น้ำฉันโภชนาหาร เป็นต้น และ 2) ธรรมปฏิสันถารได้แก่การต้อนรับด้วยการสนทนาปราศรัย การทักทาย การให้กำลังใจ จนถึงการแสดงธรรมะ

นอกจากหลักการต้อนรับจะสำคัญในสมัยโบราณแล้ว หากพิจารณาดูในสมัยปัจจุบันแล้วก็มีความสำคัญมากเช่นกัน องค์การภาคธุรกิจส่วนใหญ่จะมีการตั้งฝ่ายต้อนรับไว้โดยเฉพาะ เรียกว่าแผนกต้อนรับ (Reception) เพื่อให้การต้อนรับลูกค้าโดยเฉพาะ และถือหลักว่าการต้อนรับจะต้องให้เกิดความประทับใจแก่ลูกค้ามากที่สุด ไม่ว่าลูกค้าจะซื้อสินค้าหรือไม่ก็ตาม เพราะการต้อนรับที่ดีก็เป็นภาพลักษณ์อย่างหนึ่งขององค์กร ในที่นี้ ผู้เขียนขอเสนอการปฏิสันถารด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่

ดูน้ำดูท่า ตามหลักสังคหวัตถุได้แก่ ทาน คือการให้ ซึ่งหมายถึงการให้การต้อนรับด้วยวัตถุที่ตนมีหรือตามกำลังของตน เช่น เมื่อแขกมาวัดก็มีน้ำให้ดื่ม บางวัดที่จัดการต้อนรับไว้เป็นการเฉพาะ ก็อาจมีทั้งน้ำเปล่าและน้ำหวาน หรือเครื่องดื่มต่างๆ เช่น น้ำชา กาแฟ เป็นต้น

โอภาปราศรัย ตามหลักสังคหวัตถุได้แก่ ปิยวาจา หมายถึงการต้อนรับด้วยวาจาอ่อนหวาน มีวาจาเป็นที่ชอบใจ อาจไม่ถึงกับต้องพูดจาอ่อนหวานเหมือนพนักงานต้อนรับตามห้างสรรพสินค้า แต่ควรเป็นวาจาที่ดูเป็นมิตร ฟังแล้วไม่สะดุดหู ทักทายด้วยอัธยาศัยแห่งกัลยาณมิตร หรือให้กำลังใจผู้ที่มาหา ผากข้อคิดในการดำเนินการชีวิตตามหลักศาสนา

น้ำใจอารี ตามหลักสังคหวัตถุได้แก่ อัถถจริยา หมายถึง การประพฤติตนเป็นประโยชน์ในที่นี้ได้แก่การต้อนรับด้วยจิตใจที่อารี มุ่งหวังให้ผู้ที่มาหาได้รับประโยชน์ตามสมควร เช่น ผู้ที่มาวัดเพราะต้องการบุญกุศล พระสงฆ์ก็ต้องชี้แนวทางในการทำบุญกุศลที่ถูกต้อง หากผู้มาวัดต้องการปัญญา เช่น มาสอบถามข้อธรรมข้อธรรม พระสงฆ์ก็ต้องชี้แจงแสดงข้อธรรมข้อธรรมที่ผู้มาวัดสงสัยได้เข้าใจ เช่นนี้ก็จะทำให้ผู้มาหาได้รับประโยชน์ พระสงฆ์ก็เป็นผู้ทำประโยชน์แก่แก่ผู้มาเยือน

ท่าที่เป็นกันเอง ตามหลักสังคหวัตถุได้แก่ สมานัตตตา หมายถึง การประพฤติตนสม่ำเสมอ ในที่นี้ก็คือการต้อนรับด้วยท่าที่เป็นกันเอง ตั้งความปรารถนาดีต่อผู้มาหาโดยไม่

เลือกชาติชั้นวรรณะ ไม่เลือกปฏิบัติต่อแขกผู้มาหา เช่น คนรวยมีฐานะมาก็รีบออกมาต้อนรับ แต่ถ้าคนจนมาหา ก็ปฏิเสธไม่ให้พบ เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการเลือกปฏิบัติ ไม่เจ้ายศเจ้าอย่างมีพิธีรีตองขั้นตอนมากจนการเข้าพบพระสงฆ์รูปหนึ่งเป็นเหมือนการเข้าเฝ้าพระราช

โดยสรุป การต้อนรับตามหลักสังคหัตถ์นี้ เป็นการต้อนรับที่ผูกจิตใจให้ผู้เข้ามาวัดเกิดความรู้สึกประทับใจ ได้รับความสุขจากการเข้าวัด พระสงฆ์ก็ได้ทำตนให้เป็นประโยชน์กับชาวบ้านสวณะธรรม (Dhamma Learning) ได้แก่ การฟังธรรมหรือธรรมอันฟังฟัง หมายถึง การแสดงธรรมให้แก่ผู้เข้าวัดได้ฟังนั่นเอง วัดจะต่างจากเทวาลัยหรือศาลเจ้าก็เพราะวัดมีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมปัญญาตามหลักศาสนาพุทธ หากมีผู้เข้าวัดมาทำแค่เพียงพิธีกรรม วัดก็คงไม่ต่างจากเทวาลัยหรือศาลเจ้าที่รับทำพิธีทางศาสนาเท่านั้น แต่วัดจะมีคุณค่าเป็นอย่างมากหากได้เพิ่มกิจกรรมทางปัญญาเข้าไปด้วย

ในสมัยพุทธกาล ชาวบ้านเข้าวัดเพื่อที่จะฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า โดยพุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้าจะแสดงธรรมในช่วงเย็น (สายณฺเห ธมฺมเทศนํ) โปรดชาวบ้านที่เข้าวัด ตอนหัวค่ำทรงแสดงธรรมแก่พระภิกษุ (ปโทเส ภิกขุโอวาทํ) ตอนดึกทรงแสดงธรรมแก่เทวดา (อชฺฌมรตฺเต เทวปญฺหนํ) แสดงว่าพระองค์ทรงใช้วัดเป็นสถานที่แสดงธรรมมากที่สุด อันแสดงถึงบทบาทของวัดว่าควรเป็นสถานที่ให้ปัญญาแก่ศาสนิกชน แม้วัดจะมีพัฒนาการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แต่บทบาทนี้ก็เป็นบทบาทหลักของวัดในพระพุทธศาสนา จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่เจ้าอาวาสจะต้องใส่ใจว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำให้วัดเป็นสถานที่แห่งการให้ปัญญาหรือการแสวงหาปัญญา

การส่งเสริมกิจกรรมทางปัญญานี้ มีได้หลายแนวทาง ดังนี้
การแสดงธรรมเทศนาส่วนใหญ่วัดก็ได้ทำมาแต่ครั้งอดีต จึงมีคำเรียกวันพระซึ่งเป็นวันหยุดของพุทธศาสนิกชนว่า วันธรรมสวนะ หรือวันฟังธรรม โดยพระสงฆ์จะขึ้นแสดงธรรมบนธรรมาสน์หรือแสดงในรูปแบบอื่น เช่น การพูดปาฐกถา สัมมนาวิทยากร เป็นต้น
การใช้สื่อการแสดงธรรม อาจไม่ใช้วิธีพูด แต่อาจใช้สื่อเป็นตัวแสดงแทน เช่น ป้ายข้อความ ติดตามต้นไม้ ป้ายนิทรรศการการแจกหนังสือ แผ่นซีดี การจัดตั้งห้องสมุด การจัดที่อ่านหนังสือ เป็นต้น

การจัดกิจกรรม เป็นการสอดแทรกธรรมะในกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดอบรมการสัมมนา การจัดคอร์สปฏิบัติธรรม เป็นต้น

การใช้ศิลปะ เป็นการสอนธรรมโดยใช้งานศิลปะ เช่น สอดแทรกข้อคิดตามศิลปกรรมของอุโบสถ วิหาร หรือผ่านงานจิตรกรรม ภาพเขียน เป็นต้น

โดยสรุป ในการบริหารวัด สิ่งที่จะทำให้ชาวพุทธได้ประโยชน์และเกิดความสุขจากการเข้าวัดก็คือสวณะธรรม ได้แก่ การให้ผู้เข้าวัดได้รับฟังธรรมะหรือการได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมะซึ่งเป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนา

เสนาสนะ (MonasteryBuilding) ได้แก่ สถานที่และสิ่งก่อสร้างภายในวัด รวมไปถึงการจัดผังสิ่งก่อสร้าง การใช้ประโยชน์สุนทรียะและบรรยากาศของวัดวัดเป็นศาสนสถานที่ประกอบกิจทางศาสนาและเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ จึงต้องมีการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างประเภทต่างๆ ที่เรียกว่า เสนาสนะ ไว้ใช้สอย งานเกี่ยวกับการก่อสร้างจึงเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในจำนวนงาน 6 ด้านของการบริหารวัดที่เรียกว่า งานสาธารณูปการ ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่แต่ละวัดจะต้องให้ความเอาใจใส่

สถานที่ที่มีผลต่อความศรัทธาของชาวบ้านผู้เข้าวัด บางคนเข้าวัดแล้วเจอวัดร่มรื่น สะอาด เป็นระเบียบ ทั้งๆที่ยังไม่เห็นพระหรือได้ฟังธรรมก็เกิดศรัทธาแล้ว บางคนเห็นวัดสวยงาม เห็นพระพุทธรูปสวยงาม ก็ทำให้อยากเข้าวัดเพื่อชมความสวยงามหรือกราบพระพุทธรูป บางคนชอบวัดที่เป็นธรรมชาติ บางคนชอบวัดที่มีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต เช่น พระพุทธรูปองค์ใหญ่แล้วเกิดศรัทธา เห็นพระเจดีย์องค์ใหญ่แล้วเกิดศรัทธา เป็นต้น ผู้เข้าวัดก็มีหลายประเภท เช่น เข้าวัดเพราะเห็นว่าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เข้าวัดเพราะอยากฟังธรรม เข้าวัดเพราะอยากกราบพระ การก่อสร้างเสนาสนะจึงขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารวัดว่าจะเลือกตอบสนองต่ออะไร หากอยากให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือเน้นให้คนมาเที่ยววัด การก่อสร้างภายในวัดก็อาจก่อสร้างสิ่งที่ทำให้คนสนใจ ได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึก บางวัดเน้นการให้ปัญญา การก่อสร้างก็สนองตอบต่อจุดประสงค์ เช่น สร้างห้องสมุด สร้างโรงมหรสพทางวิญญาณ บางวัดคำนึงถึงคนมาวัดให้ได้เที่ยวและเรียนรู้ธรรมะด้วย ก็อาจก่อสร้างอาคารที่มีการสอดแทรกคติธรรมไว้ด้วย เช่น งานศิลปกรรมต่างๆ งานจิตรกรรม ภาพเขียน หรือประติมากรรมต่างๆ

การจะทำให้วัดเกิดประโยชน์และความสุขแก่สังคมตามจุดมุ่งหมายหรือตามยุทธศาสตร์ของพระพุทธเจ้า เจ้าอาวาสจึงควรพิจารณาหลักดังต่อไปนี้ เป็นรมณีสถานวัดแต่ละวัดควรเป็นสถานที่ที่สะอาด ร่มรื่น มีความสงบ เพราะหัวใจของวัดก็คือความเป็นรมณีสถานที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของนักบวชหรือผู้ที่ใฝ่ในธรรม ทำให้เกิดความวิเวกได้ง่าย คุณสมบัติ

ของสถานที่ที่เป็นรมณีสถานมี 4 อย่าง คือ ฉายาทกสมบัติ พร้อมด้วยร่มไม้และสายน้ำ ร่มไม้ก็คือต้นไม้ หมู่มั โพรสมณต์ สายน้ำก็คือ แม่น้ำ คลอง สระ บึง ทะเลสาบ ภูมิภาคสมบัติ คือพื้นดิน พื้นถนน บริเวณ เรียบร้อย สะอาด อย่างที่พระมีประเพณีกวาดลานวัด เป็นพื้นที่น่าน้ำชื่นชม ขวนเดินชวนดู นาทศนา คมนาคสมบัติ เหมาะแก่การไปมา การคมนาคมไม่ไกล ไม่ไกลเกินไป เดินทางสะดวก ปลอดภัยบุคคลสมบัติ มีความเหมาะสมความพร้อมด้านบุคคล อย่างน้อยไม่มีบุคคลที่เป็นภัยเป็นอันตราย แต่มีบุคคลที่สบายใจ ที่เกื้อหนุนกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ ชื่นชูจิตใจ เอื้อธรรมเอื้อปัญญา (SomdetPhraphutkhosachan, 2018 : 46-49)

สรุป

วัดเป็นสถานที่สำคัญ เป็นองค์ประกอบหลักของพระพุทธศาสนา ใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจทางศาสนาและใช้เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ในการประกอบสมณกิจ การบริหารวัดจึงควรให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์สำคัญหรือการเอาใจใส่ในเรื่องสำคัญ 5 ประการ เรียกว่า ยุทธศาสตร์ 5 ส เจริญพุทธสำหรับการบริหารวัด ได้แก่ 1) สังฆะ 2) สมณวัตร 3) สันถารธรรม 4) สวณะธรรม และ 5) เสนาสนะ หากเป็นภาษาอังกฤษ ได้แก่ หลักยุทธศาสตร์ SPDRM เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อยุทธศาสตร์หลักของพระพุทธเจ้า คือ การทำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม หากวัดมีการบริหารจัดการ 5 ยุทธศาสตร์นี้อย่างดี เป็นระบบระเบียบ ทุกวัดในประเทศไทยและทั่วโลกแล้ว ก็จะสามารถยังประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนได้รวมทั้งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

References

- Editor's office. (2007). *CSR : New Business Management Power*. Bangkok : Matichon.
- Faculty of Disciple. (2011). *Upalamani*. (13th ed.). UbonRatchathani : Center Thamma Heritage PhraPhothiyanthera (LuangpuchaSupattho).
- Lalmanijoshi. (1961). *Hindu Buddhist Brahman, Translate by Karuna Kutsalasai*. Bangkok : Mae Khamphang Printing.
- Office of National Buddhism. (2018). The resolution of The Sangha Supreme Council of Thailand. *Online*. Retrieved July 29, 2018. From : <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=8020>
- PhraBrahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. (10th ed.). Bangkok : S R Printing Mass Product Co., Ltd.

- PhraBrahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2013). *Dictionary of Buddhism*. (19th ed.). Bangkok : S R Printing Mass Product Co. Ltd.
- PhraPhaisan Wisalo. (2003). *Thai Buddhism in the future : Trends and solutions from the crisis*. Bangkok : Sotsi-Srit Wong Foundation.
- PhraPhrombandit (PrayunThammachitto). (2015). *Reformation Buddhism*. PhraNakhonsiAyutthaya : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing House.
- PhraRachworamathi, et al. (2017). *Strategic Plan for Buddhist Reform 2017-2021*. PhraNakhon Si Ayutthaya : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Publishing House.
- Phosuwan, P. (2012). *Local Strategy Development : From Concept to Practice*. Bangkok : King Prajadhipok's Institute.
- Royal Academy. (2001). The definition of the strategy. *Online*. Retrieved August 4, 2018. From : <http://www.royin.go.th/dictionary/index.php>